

conditions of formation of professional readiness of future specialists with the use of information technologies (on the example of specialties of the cadastral profile)]. Ulan-Ude.

4. Fylyppova, L. (2008). *Razvytye ukraynskogho visshgho obrazovanyja ynformacyonno-dokumentnoghho profylja v kontekste proektov*. [Development of Ukrainian higher education information-documentary profile in the context of UNESCO projects]. Odessa.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЯКИМЕНКО Наталія Олегівна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси: формування професійної компетентності фахівців із документознавства та інформаційної діяльності в процесі дистанційного навчання.

ВОЩЕНКО Вікторія Юрївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного

університету імені Юрія Кондратюка.

Наукові інтереси: культурно-цивілізаційна ідентичність українського народу; комунікативна філософія.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

YAKYMENKO Nataliia Olehivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation at the Poltava National Technical University named Yuri Kondratyuk.

Circle of scientific interests: formation of professional competence of specialists in documentation and information activity means of distance learning.

VOSHCHENKO Victoria Yuriivna – is a Ph.D. in Philosophy, an Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies, Culture and Documentation at the Poltava National Technical University named Yuri Kondratyuk.

Circle of scientific interests: cultural and civilizational identity of the Ukrainian people; communicative philosophy.

Стаття надійшла до редакції 06.10.2019 р.

УДК [377:78.07]:316.3(477)

DOI:10.36550/2415-7988.2019.185.43

ДОЛГІХ Ярослав Вікторович –

аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7449-8102>
e-mail: jarr.dolgh@gmail.com

ФАХОВА ПЕРЕДВИЩА МУЗИЧНА ОСВІТА У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СИТУАЦІЇ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У червні 2019 року Верховна Рада України ухвалила Закон «Про фахову передвищу освіту», що відкриває нові перспективи у роботі закладів професійної музичної освіти. Згідно нього коледжі та училища, які не залишаться у ланці вищої освіти, матимуть право проводити освітню діяльність з підготовки за освітньо-професійним ступенем фахового молодшого бакалавра. Також закон запроваджує оновлену форму управління навчальними закладами, регламентує нову систему фінансування, забезпечує свободу закладів у питаннях освітніх векторів. Нарешті, крім зовнішніх параметрів освіти у Законі «Про фахову передвищу освіту» приділяється увага оновленню її концептуального складника. Мова йде про студентоорієнтоване навчання як підхід до організації освітнього процесу, який, крім іншого, передбачає «створення

освітнього середовища, орієнтованого на задоволення потреб та інтересів здобувачів фахової передвищої освіти» [2].

Прийняття закону, спрямованого на оновлення професійної фахової музичної освіти, з одного боку, вселяє надію на прогресивні зміни, а з іншого спонукає до рефлексій на проблеми цієї галузі знань. Їх осмислення та номінація послугує імпульсом концептуальних модернізаційних процесів, про необхідність яких свідчить, зокрема, стан професійної музичної освіти.

Видається, що ключові проблеми фахової передвищої музичної освіти продиктовані специфікою сучасної соціокультурної ситуації. Дисонуючи з її установками, ця галузь знань позиціонується як неактуальна, неефективна та така, що не відповідає суспільним вимогам. Звідси постає необхідність у аналізі проблемних зон професійної освіти, найважливіша з яких

пов'язана із ігноруванням явища хаотичної інтонаційної багатокладності (Ю. Чекан) як специфічної риси сучасної соціокультурної ситуації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання відповідності концепції професійної музичної освіти та вимог сучасної соціокультурної ситуації є предметом дослідження багатьох учених – музикантів-педагогів та музикологів. Серед них можна назвати Ю. Чекана, Т. Франтову, Л. Слуцьку, О. Базікова, О. Якупова, І. Аврамкову. У корпусі робіт названих науковців розглядаються різні аспекти зазначеної проблеми через аналіз музичного ландшафту сьогодення та теоретичне осмислення його унікальності, панорамний огляд та номінацію ключових прогалин у цілісній системі музичного виховання, позиціонування професійної освіти у контексті сучасної соціокультурної ситуації, розробку нових педагогічних концепцій та парадигм підготовки фахівців в умовах сьогодення.

Мета статті полягає у дослідженні конкретної ланки професійного музичного навчання – фахової передвищої музичної освіти – на предмет її відповідності соціокультурній ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні фахова передвища музична освіта переживає непрості часи. Сукупність характеристик, які сприяють її позиціонуванню та оцінці, моделює невтішну картину. Остання, натомість, свідчить про необхідність концептуальних корекцій.

З одного боку, можна говорити про наближеність цієї ланки музичної освіти до кризового стану, про що свідчать такі факти як: відсутність попиту на фахівців академічної сфери музикування, програш професіями виконавця та педагога конкуренції більш привабливим спеціальностям; низький коефіцієнт конкурсу під час вступних кампаній, незадовільний рівень знань та вмінь контингенту навчальних закладів, великий відсоток кадрів, які виходять із професії у процесі циклу навчання або по його завершенні; дефіцит ключових умов для роботи молодих фахівців та чинників мотивації навчання студентів – робочих місць, гідної заробітної плати, перспектив кар'єрного зросту.

З іншого ж, попри наведені свідчення, слід визнати, що фахова передвища музична освіта продовжує виконувати свої ключові функції: супроводжує функціонування соціокультурних процесів, виступає фактором соціалізації індивідуума та його творчого становлення, забезпечує підготовку фахівців музичного мистецтва, сприяє

спадкоємності європейської музичної традиції на рівнях інструментального виконавства, музикологічної думки, педагогіки.

Таким чином, не можна однозначно стверджувати, що названа ланка професійної музичної освіти знаходиться у глибокому занепаді, оскільки формально навчальні заклади виконують державне замовлення, готують фахівців для роботи у музичних школах та виконавських колективах, забезпечують кадрами ланку вищої музичної освіти. Проте не варто заперечувати і той факт, що нинішній стан фахової передвищої музичної освіти є далеким від оптимального – настільки багато прогалин у концепції музичного виховання.

Одна з них полягає у ігноруванні специфіки сучасної соціокультурної ситуації, головною рисою якої є «хаотична інтонаційна багатокладність». Запропоноване музикологом Ю. Чеканом, це поняття номінує явище співіснування «найрізноманітніших за своєю генезою, функціональним призначенням, конститутивними параметрами та каналами комунікації звукових феноменів» [09, с. 41] і вказує на неоднорідність музичного ландшафту сучасного світу, в умовах якого функціонує сукупність відмінних музичних явищ або інтонаційних практик. Так, людину ХХІ століття оточують найрізноманітніші за формою прояву, ступенем самостійності та природою походження звукові явища: музика реклами, реп та хіп-хоп, літургічна церковна музика, рінгтони телефонів, опера, етнічна музика, дабстеп, джінгли радіостанцій, саундтреки кінофільмів та відеоігор, симфонія, рок- та поп-музика.

Зазначена властивість музичного середовища сьогодення слугує важливим викликом для професійної музичної педагогіки. У цих умовах навчальний процес повинен резонувати із сучасними соціокультурними процесами, враховувати специфіку розподілу музики у соціумі, орієнтуватися на потреби й перспективи учнів – це, зрештою, і визначає актуальність навчання.

Проте як свідчить досвід та спостереження, по закінченні навчального закладу студенти не є компетентними у явищах аудіального середовища сьогодення, а знань, що здобуваються, їм не достатньо для повноцінного професійного функціонування в умовах сучасної соціокультурної ситуації.

Це пов'язано, насамперед, з тим, що процес навчання в українських музичних коледжах та училищах майже повністю концентрується навколо однієї інтонаційної

практики – композиторської творчості європейської традиції або *opus*-музики. В руслі подібного опусоцентризму учні протягом освітнього циклу занурюються у модель академічної музики та через опанування музично-теоретичних, фахових і ансамблевих занять, а також педагогічної та концертної практики звикають до властивостей цієї музики як єдиних можливих визначальних координат музичної творчості.

Натомість більшість неакадемічних інтонаційних практик – фонова музика або музика третього пласту, – які володіють відмінностями від описаної системи характеристик, виносяться за дужки навчального процесу як неповноцінні, низькохудожні, непрофесійні. А отже, сфери музикування, що користуються великим попитом у суспільстві – рок- та поп-музика, саундтреки кіно та відеоігор, музика медіа – залишаються закритими для здобувачів освіти.

Такий стан речей не лише наносить шкоду іміджу названим музичним явищам, які, оточуючи сучасну людину повсюдно, виступають своєрідними «шпалерами» епохи та, на думку В. Конен, визначають її «музичне повітря». Важливіше те, що професійний музикант по завершенні навчання не володіє ані теоретичними знаннями, ані практичними навичками для роботи у сферах неакадемічних музичних практик, хоча саме цей напрямок підготовки фахівців є найбільш актуальним для сьогодення.

Вищеозначене свідчить про застарілість концепції музичного навчання, у якій не враховуються визначальні фактори сучасної музичної культури, такі як інтонаційний хаос та крах ієрархії музик, ним спричинений. І дійсно, при фактичному співіснуванні великого конгломерату інтонаційних практик у соціокультурному просторі, у вітчизняній фаховій музичній освіті замість реакції та оновлення з метою відповідності запитам сьогодення, спостерігається наполеглива тенденція до консерватизму. Останнє, натомість, реалізується не лише завдяки ігноруванню процесів сучасного аудіального середовища, а й через позиціонування академічної музичної культури як єдиної правильної сфери музикування, латентну протидію неакадемічним практикам, наслідування виробленої століттями ієрархії розподілу музик.

Зазначимо, що згідно галузевих стандартів, навчальних планів та програм музично-теоретичних дисциплін, у процесі навчання передбачається також ознайомлення студентів з іншими

неакадемічними інтонаційними практиками – фольклором, літургичною музикою та культурою менестрельного типу. Проте увага до них реалізується переважно через лаконічні екскурси у процесі висвітлення явищ *opus*-музики.

Та, варто зазначити, присутнє й поглиблене вивчення певних інтонаційних практик.

Зокрема, найбільш самостійною музикою, яку вивчають із мінімальною прив'язкою до академічної традиції є фольклор. Вивчення цієї музики за обсягом годин є найоб'ємнішим, і відбувається у різних курсах загальної підготовки, які відрізняються метою та установками. Так, на «Музичному фольклорі» – предметі, матеріал якого обмежується українською народною музичною творчістю, – акцентується увага на ознаках такої музики, звертається увага на відмінність фольклору від *opus*-музики, відбувається знайомство учнів зі звуковими маркерами цієї інтонаційної практики. З іншого боку, у курсах музичних літератур – світової та української, – фольклор позиціонується як фундамент української та російської професійних музичних культур, а також розглядається у контексті його переосмислення європейськими академічними композиторами.

Крім того, для студентів відділення теорії музики у навчальних планах передбачається курс «Запису та розшифрування музичного фольклору», а у деяких закладах присутній курс «Фольклорного ансамблю», які дозволяють глибше зануритися у таку інтонаційну практику через її дослідження та виконання.

Висвітлення іншого типу музики – літургичної, – є більш епізодичним. Обмежена колом церковних творів православ'я та католицизму, вона вивчається як у загальних курсах музично-теоретичного циклу, так і у фахових дисциплінах для студентів певних спеціальностей. Наприклад, у курсі теорії музики феномен цієї інтонаційної практики поверхнево обговорюється у контексті еволюції музичних явищ, притаманних *opus*-музиці. Натомість у рамках дисципліни «Світова музична література» вона вписується у процес розвитку культур західної Європи, України, Російської імперії, позиціонується як предтеча академічної музики і сфера діяльності певних композиторів. Нарешті, студенти відділу теорії музики у курсі поліфонії мають змогу апробувати техніку композиції, притаманну професійній ритуальній музиці, а фахівцям-хоровикам та співакам надається можливість ознайомитися із творами цієї інтонаційної практики через колективну виконавську

практику у хоровому класі.

На останньому місці у ряді інтонаційних практик у вітчизняній музичній освіті знаходиться культура менестрельного типу, яка є найбільш обмеженою для учнів у процесі навчання. Її епізодичне вивчення відбувається у загальних курсах світової та української музичної літератури і пов'язується з культурними феноменами минулого, а саме – творчістю скоморохів, кобзарів, жонглерів, трубадурів, труверів, майстерзінгерів. Розгляд цієї інтонаційної практики здійснюється, знову ж таки, у прив'язці до орус-музики із метою конкретизації жанрових та музично-виразових маркерів менестрельної культури, які використовуються та переосмислюються композиторами, а також задля опису культури того чи іншого історичного періоду. Найсучаснішим різновидом менестрельного типу культури, якому присвячено теми в курсі світової музичної літератури, а його твори часто входять до репертуару виконавських колективів, є джаз – найбільш визнана академічною музичною спільнотою практика розважальної музики.

Додамо, що в освітніх програмах деяких навчальних закладів передбачене забезпечення навичок у таких інтонаційних практиках менестрельної культури як джаз або естрадна музика. Проте здобуття таких знань є прерогативою виключно учнів спеціалізацій «Естрадний спів» та «Музичне мистецтво естради». На противагу цьому студенти інших відділень приречені на самостійне опанування музики неакадемічної традиції, яке, разом з тим, рідко заохочується викладачами.

Оцінюючи ефективність такої орієнтації навчального процесу у контексті реалій сьогодення, слід звернути увагу на те, що концентрація процесу навчання на одній інтонаційній практиці є безперспективним шляхом розвитку професійної музичної освіти.

Крім того, винесення за дужки навчального процесу явищ неакадемічної музичної культури, які формують аудіальне середовище сучасних студентів, позначається на моделюванні хибної картини актуального інтонаційного образу світу. Внаслідок цього, з одного боку, музичне навчання не сприяє нормальній соціалізації студента, оскільки в сучасному навчальному процесі звукове середовище висвітлюється не об'єктивно і викривляється прагненням до акцентування єдиної правильної музики – академічної. З іншого ж, як зазначає Ю. Чекан, «учень, що стикається з одними інтонаційними практиками та їх визначальними маркерами у житті – і з абсолютно іншими у навчальній

практиці, знаходиться у ситуації ментальної дезорієнтації та розгубленості. У класі йому доводять, що якісно/цінно одне, а у житті він спостерігає домінування абсолютно іншого» [09, с. 42].

Висновки та перспективи подальших розвідок напряму. Знаходження фахової передвищої музичної освіти в зазначених координатах спричиняє таке її позиціонування, за якого вона не витримує викликів сьогодення, суперечить реаліям сучасного життя. З огляду на те, що ключова категорія навчального процесу – зміст освіти – визначається суспільними вимогами «до системи знань, умінь та навичок, світогляду та громадських і професійних якостей майбутнього фахівця, що формуються у процесі навчання з урахуванням перспектив розвитку науки, техніки, технологій та культури» [7], перед педагогічною громадськістю стоїть завдання розроблення стратегії модернізації цієї ланки професійного музичного навчання у відповідності до соціокультурного контексту.

Напрямами подальших досліджень заявленої проблеми може послугувати розробка ключових позицій цієї стратегії, яка повинна спиратися на: ефективність виконання музичною освітою соціальної функції, координацію між освітою та ринком музичних послуг, відхід від традиційної радянської парадигми музичного виховання, зв'язок змісту освіти й актуальних здобутків музикологічної та музично-педагогічної наукової спільноти.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Аврамкова И. С. Актуальные задачи профессионального музыкального образования на современном этапе // Вестник Тамбовского государственного университета имени Г. Р. Державина. – 2012. – Вып. 2 (106). – С. 217–224.
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту»: за станом на 6 липня 2019 р. [Електронний ресурс] // Законодавство України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>.
3. Конен В. Дж. Третий пласт: Новые массовые жанры в музыке XX века. – Москва : Музыка, 1994. – 160 с.
4. Освітньо-кваліфікаційна характеристика молодшого спеціаліста : Галузевий стандарт вищої освіти України. Галузь знань 0202 «Мистецтво», Напрямок підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво», Спеціальність 5.02020401 «Музичне мистецтво». – Київ : Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, 2013. – 28 с.

5. Освітньо-професійна програма підготовки молодшого спеціаліста : Галузевий стандарт вищої освіти України. Галузь знань 0202 «Мистецтво», Напрямок підготовки 6.020204 «Музичне мистецтво», Спеціальність 5.02020401 «Музичне мистецтво». – Київ : Міністерство освіти і науки України, 2014. – 54 с.

6. Слуцкая Л. Е. Становление и трансформация педагогических и художественно-эстетических парадигм в системе современного музыкального образования : автореф. дисс. на соискание уч. степени докт. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теория и методика обучения и воспитания (музыка)». Москва, 2013. – 45 с.

7. Термін «Зміст освіти» [Електронний ресурс] // Законодавство України: Термінологія законодавства. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/10432>

8. Франтова Т. «Какие музыки мы слушаем сегодня» (музыка в современном культурном контексте) // Музыка и музыкант в меняющемся постсоветском пространстве. – Ростов н/Д : Издательство РГК им. С. В. Рахманинова, 2008. – С. 68–85.

9. Чекан Ю. Сучасна соціокультурна ситуація і проблеми музичної освіти // Українська музика. – 2013. – Число 3. – С. 41–53.

10. Чекан Ю. Интонационный образ світу : Монографія. – Київ : Логос, 2009. – 227 с.

11. Череди́ченко Т. Музыкальный запас – 70-е. Проблемы. Портреты. Случаи. – Москва : Новое литературное обозрение, 2002. – 592 с.

REFERENCES

1. Avramkova, I. S. (2012). *Aktualnyie zadachi professionalnogo muzykalnogo obrazovaniya na sovremennom etape*. [Actual tasks of professional music education at the present stage]. Tambovsk.
2. Verkhovna Rada of Ukraine (2019). The Law of Ukraine «About Professional Pre-Higher Education», available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19>.
3. Konen, V. J. (1994). *Tretiy plast: Novyie massovyie zhanryi v muzyke XX veka*. [The third layer: New mass genres in twentieth-century music]. Moskva.
4. Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine (2013), Educational qualification characteristic of junior specialist in music art: Industry standard of higher education of Ukraine. Kyiv.

5. Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine (2014), Educational and professional training program for junior specialist in music art: Industry standard of higher education of Ukraine. Kyiv.

6. Slutskaya, L. E. (2013). *Stanovlenie i transformatsiya pedagogicheskikh i hudozhestvenno-esteticheskikh paradigim v sisteme sovremennogo muzykalnogo obrazovaniya*. [Formation and transformation of pedagogical and artistic-aesthetic paradigms in the modern music system : doct. of sci. thesis]. Moskva.

7. The legislation of Ukraine. «Content of Education», available at : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/term/10432>.

8. Frantova, T. (2008). «Kakie muzyki my slushaem segodnya» (muzyka v sovremennom kulturnom kontekste). [«What kind of music do we listen to today» (music in a modern cultural context)]. *Muzyka i muzykant v menyayuschemsya postsovetskom prostranstve*.

9. Chekan, Yu. (2013). *Cuchasna sotsiokulturna sytuatsiia i problemy muzychnoi osvity*. [Modern socio-cultural situation and problems of music education]. Ukrainian music.

10. Chekan, Yu. (2009). *Intonatsiinyi obraz svitu*. [The intonation image of the world]. Kyiv.

11. Cherednichenko, T. (2002). *Muzyikalnyiy zapas – 70-e. Problemyi. Portretyi. Sluchai*. [Musical stock – 70s. Problems. Portraits. Cases]. Moskva.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ДОЛГІХ Ярослав Вікторович –аспірант кафедри педагогіки та менеджменту освіти Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: підготовка фахівців музичного мистецтва, фахова музична освіта та сучасна соціокультурна ситуація.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

DOLGIKH Yaroslav Viktorovich – Postgraduate Student of the Department of Pedadody and Educational Management of the Volodymyr Vynnychenko Centralukrainian State Pedagogical University.

Circle of research interests: music art specialists training, professional music education and socio-cultural situation.

Стаття надійшла до редакції 26.11.2019 р.